

Stanisław Laskowski

Sortes w poezji średniowiecznej

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 26/1/4, 197-198

1929

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II. MISCELLANEA.

Sortes w poezji średniowiecznej.

Zamieszczone w „Pamiętniku Liter. r. 1928 str. 561 uwagi dr. Aleksandra Birkenmajera p. t. „Kto to był Sortes?“ przyniosły nowe objaśnienie 83-go wiersza t. zw. „Rozmowy mistrza ze śmiercią“: „snać ci sortes nie pomoże“, określając zagadkowy dotychczas wyraz sortes jako scholastyczny skrót imienia własnego: Socrates. Na dowód swego twierdzenia, które położy niewątpliwie kres dalszej w tej sprawie dyskusji, posłużył się autor przykładem, zaczerpniętym z „Exercitium Novae Logicae“ Jana z Głogowa Cracoviae 1511.

Ze względu na rodzaj literacki „Rozmowy mistrza ze śmiercią“ zauważyć należy jeszcze niepozabawioną znaczenia okoliczność, a mianowicie, że wyraz sortes zamiast Socrates używany był nie tylko w literaturze filozoficznej, ale także w poezji i to nie tylko łacińskiej, lecz również narodowej. Spotykamy go nawet w utworach, należących podobnie jak polska „Rozmowa“ do sfery satyr pisanych językiem rubasznym i przeznaczonych nie dla elity umysłowej, ale dla szerokich warstw.

Takim właśnie satyrycznym poematem jest „Narrenschiff“ Sebastjana Branta z końca XV w.¹⁾ W rozdziale 27 „Von unnutzem studieren“, krytykującym ówczesne szkoły, czytamy: w. 15

„...ob Sortes oder Plato louff.
Sollich ler ist jetz der schulen kouff“.

Wydawca objaśnia wyraz sortes jako „scholastische Abkürzung von Sokrates, wie Ypocras von Hippokrates“.

Przykłady na używanie wyrazu sortes zamiast Socrates, zaczerpnięte z tekstów nie prozaicznych, ale wierszowanych, mają ze względu na wiersz polskiego zabytku swoje osobne znaczenie, dowodzą bowiem, że skrót sortes nie był skrótem

¹⁾ Sebastian Brant „Narrenschiff“ herausgeg. von F. Bobertag Deutsche National Litteratur. 16 Band.

wyłącznie ortograficznym, pisanym, wymawianym jednak jako Socrates, ale że był on zarazem skrótem wymawianym, gdyż o tem stanowi rytm wiersza. Przytoczę więc inne jeszcze przykłady z wierszy średniowiecznych.

W poemacie, zaczynającym się od słów: „Udite una pazzia“, wyraża autor Jacopone da Todi swe zniechęcenie do studjowania filozofji Sokratesa i Platona:

„Gridar lasso Sorte e Plato
consumare il vostro flato,
arguendo d'ogni lato... i t. d.¹⁾).

W objaśnieniach do owych wierszy zanotował D'Ancona użycie wyrazu sortes zamiast Socrates w poezji goljardów (Wright, Walter Mapes p. 251): „Plena vestro dogmate, o Sortes et Plato“, oraz u św. Tomasza z Akwinu „Sortis et Platonis“, (bez podania miejsca).

Przy sposobności omawiania wyrazu sortes nadmienię dodatkowo, że w kopji łacińskiego dialogu Polikarpa ze śmiercią, znajdującej się w rękop. Bibl. Jag. z XV w. nr. 1961, str. 99—101 p. t. „Tractatus pulcer et brevis de colloquione (następuje wyraz, którego nie umiem odczytać) mortis et Policarpi episcopi divinitus explorata et facta feliciter incipit“, (zob. W. Wisłocki Katalog rękopisów) o której badacze „Rozmowy mistrza ze śmiercią“ nie podali dotychczas żadnej wzmianki, użyty jest także dwuzgłoskowy skrót imienia Sokratesa, wymienionego wśród ofiar śmierci, str. 99 w. XVII, wyraz skrajny od strony prawej. Nad owym wyrazem jest znak skrótu. Zdaje mi się jednak, że napisano tutaj soctes, nie sortes.

Stanisław Laskowski.

Rola Jana z Ludziska w polskim odrodzeniu.

Zainteresowanie się Janem z Ludziska powstało z tą chwilą, kiedy w sporze²⁾ o stanowisko Grzegorza z Sanoka w naszym humanizmie ks. Fijałek zasługi lwowskiego arcybiskupa, podniesione w Kallimachowej biografji, przeniósł na Jana. Badania tego uczonego³⁾ pozwoliły wydawcy Piłata *Historji literatury polskiej* stwierdzić, że „człowiekiem, który... przejął się kulturą odrodzenia we Włoszech i szerzył ją słowem i czynem w Krakowie, z całą świadomością wprowadzanej przez siebie innowacji, był — Jan z Ludziska“, że „nie

¹⁾ Nuova Antologia di Scienze, Lettere ed Arti seria II, r. 1880, t. XXI, artykuł „Jacopone da Todi“ napisał A. D'Ancona, str. 206.

²⁾ Przedstawia ten spór prof. T. Sinko w pierwszej rozprawie swych *Ech klasycznych*.

³⁾ Ks. dr. J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV.*, Munera Saecularia Univ. Crac. v. V., Kraków 1900, nr. 19 i 20, str. 76—83 tegoż *Mistrz Jakób z Paradyża*, 2 tomy, Kraków 1900, t. I. 210—249, 314.